

Samenwerking / Jo Ramakers (1985).

Markt Spaubeek voorheen ingang Wegom (WGO).

Spaubeek in een nutshell. Alois Verhoeve (1971).

Alles komt door ijver

© drs. Ruud J. E. Offermans

Sittard, Litha, 2025

Redactie: Hub Offermans

Met dank aan: Annemarie, Heinrich Dittmaier, Maurits Gysseling, Kees Schutgens, Ad Stauder, Jo Hoedemakers, Guus Bougie, Frits Rademakers, Leonie Riga & Pierre Muijtjens, Hugo Luijten, Tiny Kusters, Liliane Ploem.

Voorkant: Hoeve de Borgh / Hoeve Savelberg.

© Alle rechten voorbehouden

Een willekeurige dag in Hobbelrade.

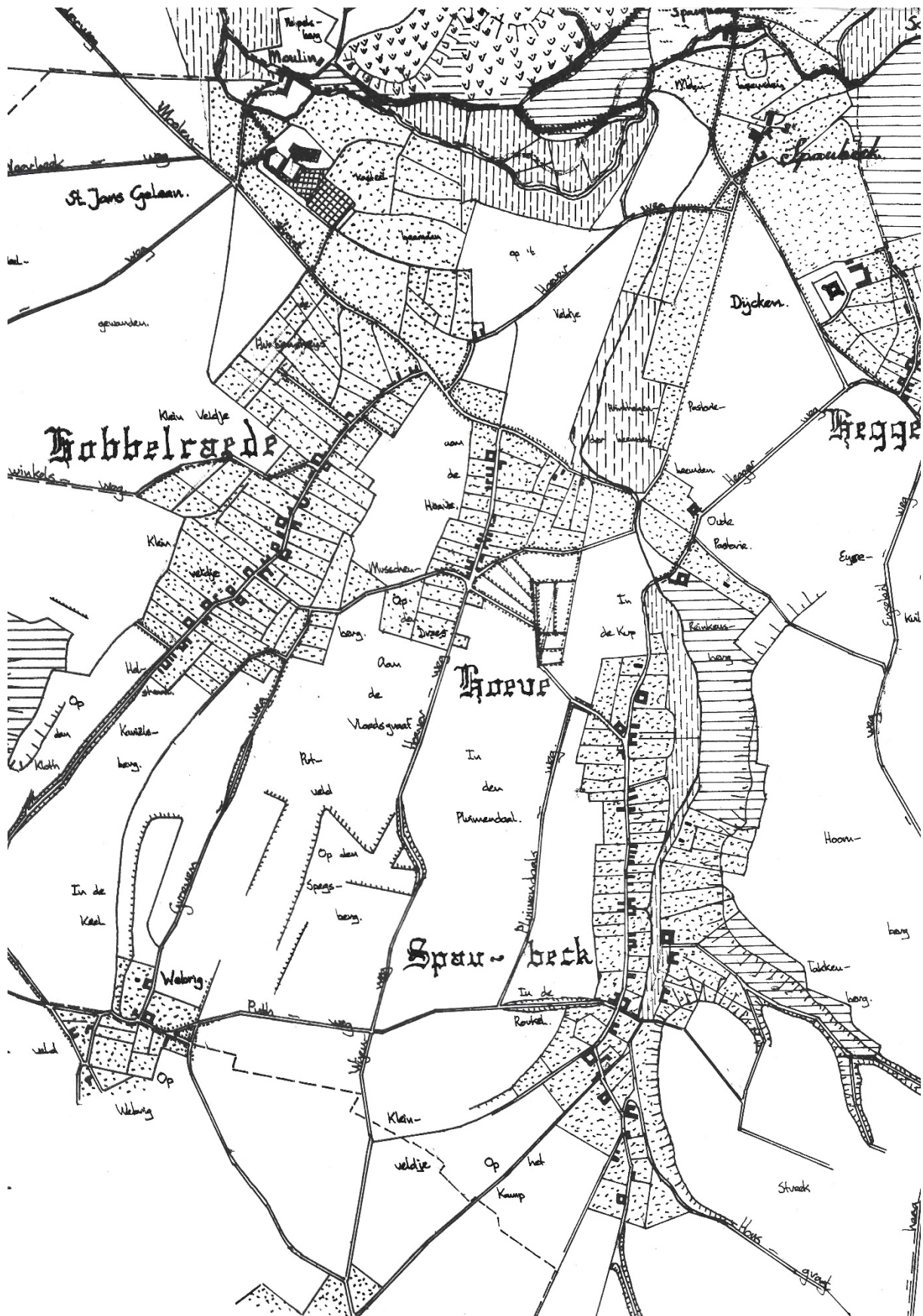
Gezicht op Spaubeek, vanaf de Groenenweg (foto auteur)

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	10
Inleiding	12
Wapen van Spaubeek	13
Geschiedenis van Spaubeek	14
Etagelinde	18
Natuur	20
Pepelsberg	22
Bandkeramiek	24
Romeinen	28
Breitstreifenflur	32
Genhoof / Hoeve	45
Bezienswaardigheden	48
Belver	48
Vijverhof	53
Hobbelrade	54
Schuilkerk	58
Schuurkerk	60
Het simultaneum	62
Aagten	67
De ‘Spaanse’ grens in Genhout	77
Webrig en Gebusselke	78
Rènkaove	81
Spaubeek	86
Pastorie	91
Op ’t Broek	95

Aarden wallen	99
Het openluchttheater in het Spaubekerbos	103
Terborgh	111
Sint-Jansgeleen	130
Oude Kerk	131
De kaart van Rombaut	149
Laurentiuskerk	154
Huis Borne	157
Ten Dijcken	161
Sint-Jansmolen	172
Oliemolen	177
Toponymie	196
De fysische geografie en geologie van Spaubeek	199
Geologisch monument Diependaal	206
Hydrologie	212
Cultuurgeschiedenis	218
Landbouw	220
Heerdgang	224
Ontginningsgeschiedenis	225
De Ortsnamen	230
De Flurnamen	243
Sagen en legenden	301
Epiloog	322
Bijlagen: Geomorfologische kaart	323
De toponiemen in alfabetische volgorde	324
Landschapskaart	327
Literatuur	330

Spaubeek in de middeleeuwen (kaart auteur, 1985).

Voorwoord

Ik neem jullie mee langs een virtuele reis door alle cultuurhistorische aspecten van Spaubeek (gekscherend Spiebak genoemd), zoals de biografie en de taal van een landschap alsook de kastelen, kerken en molens. Ik geef alleen snapshots, inblikjes van diverse tijdperken waarin het landschap in Spaubeek is ontstaan. Het zijn niet meer dan losse stukjes die allen één geheel vormen van het huidige landschap. Opgebouwd door vele generaties Spaubeekenaren die allemaal hun hand hebben gezet tot de totstandkoming van zoals het landschap er nu bij ligt. Het enige wat ik kan doen is af en toe een tipje van de sluier optillen.

Bongerd 1965.

Voormalig Gemeentehuis van Spaubeek.

Inleiding

‘Tussen het Vrouwenbosch, het Spaubekerbos en het Stammenderbos ligt het plaatsje Spaubeek (gemeente Beek) verscholen in het dal van de Geleenbeek. Het grondgebied van de voormalige gemeente Spaubeek strekt zich uit van het Maasterras in het zuidwesten tot het beekdal van de Geleenbeek in het noordoosten. Het pleistocene Maasterras gaat ter plaatse vrij plotseling over in een zacht golvend landschap, waarin ruggen en wijde dalen, gericht op de Geleenbeek, sterk domineren. Dit ruggenlandschap is ontstaan door erosie van de zijbeken van de Geleenbeek zoals o.a. de Hoeervloedgraaf, het Hoogbeeksken en de Dijkervloedgraaf.’

Door de aparte plaats die Zuid-Limburg in Nederland inneemt wordt gemakkelijk over het hoofd gezien, hoezeer het deel uitmaakt van een groter gebied dat zich over België, Nederland en Duitsland uitstrekt. De verbindende factor is de spreekwoordelijk vruchtbare löss, die vooral vanwege zijn goede waterhoudende kwaliteiten en zijn gemakkelijke bewerkbaarheid steeds voor vroege bewoning is uitgekozen. Ook het golvend reliëf is karakteristiek. Het prominentste zijn op kleinere schaal de vele diepe insnijdingen, waar soms beken doorheen stromen, maar die vaak ook droog liggen en dan droogdalen worden genoemd.

Wapen van Spaubeek

Bij koninklijk besluit van 5 november 1890, nr. 80 werd aan de gemeente Spaubeek (1833-1982) het hiernaast afgebeelde wapen verleend.

Het wapen is geheel goud van kleur. Het toont de heilige Laurentius gekleed in een rood gewaad met eronder een zwart gewaad. Het gezicht en de handen van Laurentius zijn vleeskleurig. Om zijn hoofd heeft hij een aureool. De heilige houdt in zijn linkerhand een zwart rooster, zijn attriboot en in zijn rechterhand het wapen van de graven van Geleen en Amstenrade. Het bijschild is in vier kwartieren gedeeld. De eerste en vierde zijn gelijk: rood met daarop een zilver slangenkruis met acht koppen. Het tweede en derde kwartier zijn van zilver met elk drie rode koeken, geplaatst twee en één. Om het wapen heen een lint waarop staat: Gemeentebestuur van Spaubeek.

Tranchotkaart 1803. In het rode kader ligt de oude dorpskern.

Geschiedenis van Spaubeek

Er wordt melding gemaakt van Spaubeek in 1148 in een charter, opgenomen in de inventaris van oorkonden en bescheiden van de Abdij van Kloosterrade. De familie van Beek behoorde volgens dit charter het *Jus patronatus*. Zij was eigenares van dit allodium (niet leenplichtig, maar belastingvrij eigendom). Verder wordt vermeld, dat Hendrik II, bisschop van Luik, in 1148 (falsificatie 1175) een gift bevestigt, gedaan door Adeleidis, de

vrouw van Reinerus van Beek, aan de abdij van Kloosterrade. Het betreft de kerk van Spaubeek met de daarbij behorende tienden en nog twee mansi. Over genoemde gift werd echter al spoedig een twist te zijn ontstaan tussen Goswinus, heer van Valkenburg, en de abdij van Kloosterrade. De aartsbisschop van Keulen, Philipus, beslecht in 1170 dit geschil, welke beslechting in 1175 op schrift is gesteld. In dit charter bevestigt Philipus allereerst de bovengenoemde schenking. Daarna memoreert hij de ontstane twist tussen Goswinus en de abdij en vermaant hij tenslotte Goswinus, dat hij de voornoemde gift als wettig zal erkennen. Philipus staat Goswinus echter wel toe, dat hij de voogdij over genoemde gift mag houden. Hij mag daaruit echter weer geen ander voordeel trekken, dan de goddelijke vergelding zowel voor zijn eigen heil, als dat van zijn voorouders. Deze schenking van Adeleidis, de vrouw van Reinerus van Beek, schijnt echter al spoedig te niet zijn gegaan, want in latere tijden vinden wij geen aanduiding meer, dat de abdij van Kloosterrade nog rechten uitoefent op de kerk van Spaubeek. Spaubeek is in vroeger jaren nooit een op zich zelf staande heerlijkheid of graafschap geweest. Het heeft steeds deel uitgemaakt van het Land van Valkenburg, dat op zijn beurt weer deel uitmaakte van het land van Overmaas, tezamen met Limburg, Dalhem en 's Herzogenrath.

Spaubeek heeft in oorsprong waarschijnlijk tot de schepenbank Beek behoord. De plaatsnaam betekent waarschijnlijk 'dat gedeelte van Beek waar zich de Spalt (een Grubbe) bevindt'. Het naamgedeelte '-beek' verwijst niet naar de Geleenbeek, maar naar de Keutelbeek (Cötelbeek), waaraan eveneens het dorp Beek haar naam dankt. In de middeleeuwen is er sprake van Over- en Neer-Spaubeek. Over-Spaubeek lag ter hoogte van de huidige Dorpsstraat. Neer-Spaubeek is het oudste deel van het dorp Spaubeek. Het lag in het Geleenbeekdal bij kasteel Terborgh en wordt tegenwoordig aangeduid met de benaming Oude Kerk. Hier bevonden zich ook de watermolen van Spaubeek en een hoeve met de benaming 'Hof van Spaubeek'. Dit laatste goed wordt enkele malen ten onrechte als oude kasteelwoning beschreven. De hoeve behoorde vanaf de late middeleeuwen tot 1702 toe aan het klooster Sint-Gerlach te Houthem, waaraan het haar naam 'Kloostergoed van Sint-Gerlach' dankt. De eigenaren van de hoeve dienden de parochiekerk van Spaubeek te onderhouden. Vlak bij de oude kern van Spaubeek lag het omwaterde huis 'Die Hegghe', het huidige huis Ten Dijcken, dat haar naam gaf aan de buurtschap Hegge bij Schinnen, maar dat zelf in Spaubeek ligt. In Spaubeek lagen vroeger uitgestrekte leengoederen, waaronder 'den hof van den Weijer'. Zij behoorden veelal toe aan het leenhof van Sint-Jansgeleen. Het huis Jansgeleen in

de oudste akten aangeduid met de term 'huis van Spaubeek' ligt niet ver van het gehucht Hobbelrade. Sinds de oprichting van de heerlijkheid Geleen was het huis de heerlijkheidszetel onder de familie Huyn van Geleen. Vanouds was het kasteel echter verbonden met Spaubeek. De oorspronkelijke eigenaren van het kasteel Spaubeek stamden net als die van Wijnandsrade af van de oude heren van Schinnen. De heren van deze heerlijkheden verkregen dusdanig in de late middeleeuwen het gezamenlijke benoemingsrecht van de pastoor van de Sint-Dionysiuskerk te Schinnen. De heren van Spaubeek verkregen daarnaast ook nog een deel van de leengoederen, wat mogelijk verklaart, dat een groot deel van de leengoederen van het huis Spaubeek (het latere huis Sint-Jansgeleen) binnen de grenzen van de heerlijkheid Schinnen liggen. Daartoe behoorden onder andere de belangrijke pachthoeven Stammen bij Sweikhuizen, Groot- en Klein-Breinder bij Nagelbeek en de twee omwaterde herenhuizen Te Broeck en Strijthagen in Hegge. In de negentiende eeuw verplaatste de dorpskern van Spaubeek zich naar het zuiden. In 1837 werd een nieuwe Sint-Laurentiuskerk gebouwd in de buurtschap Hoeve, niet ver van Over-Spaubeek.

Heerlijkheid Geleen

Op 20 januari 1558 verhief koning Filips II van Spanje de kerspels Geleen en Spaubeek, met het kasteel Sint-Jansgeleen en de daarbij behorende grond, tezamen tot de heerlijkheid Geleen. Vanaf dit moment had de heerlijkheid Geleen een eigen lokale Heer. De eerste Heer van Geleen was Arnold II Huyn van Amstenrade. Zijn nazaten bleven eigenaar van deze heerlijkheid tot de oprichting van het graafschap Geleen in 1654 en per 1664 het graafschap Geleen en Amstenrade.

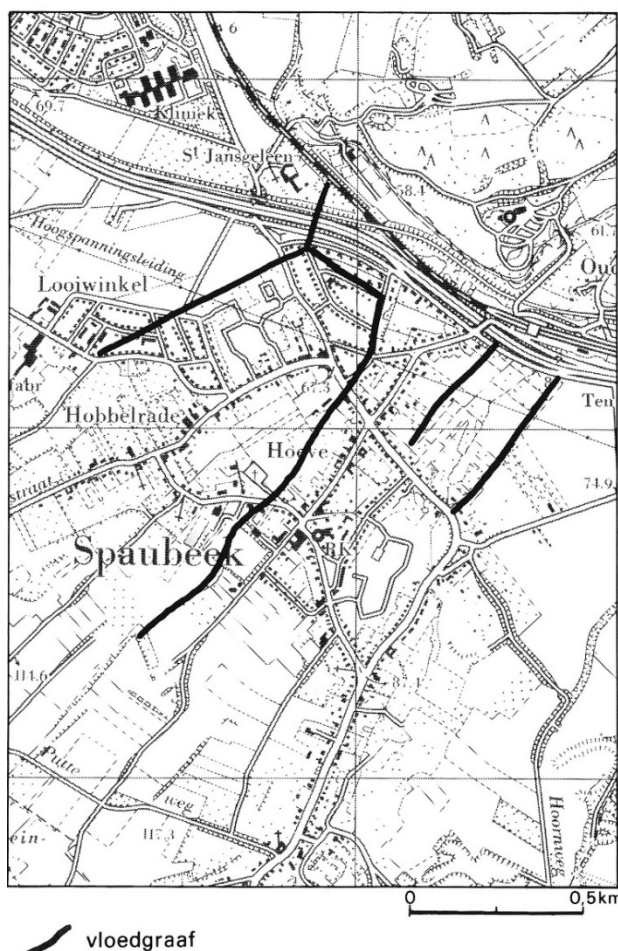
Etagelinde

Zo aan de rand van de weg,
het Op 't Veldje geheten,
staat in een klein driehoekig
perceeltje met een
zogenaamde etagelinde, die
zo'n 150 jaar oud is. Het
driehoekig pleintje herinnert
aan een brink of een 'dries'
genaamd, zoals deze te
vinden zijn in Nuth,
Schimmert en vooral in het
buurtschap Catsop bij
Elsloo. Waar een fraai
exemplaar van een dries te
Etagelinde, Op 't Veldje.

bewonderen is. Werd de brink vaak gebruikt in het oosten van het land. In onze contreien spreekt men vaak van dries. Een 'dries' is een toponiem (veldnaam of nederzettingsnaam), het komt als 'driesch' al voor in een 13^e eeuwse Vlaams document en betekent dan 'braakliggend weiland'. Dit evolueert tot naam voor een nederzettingvorm in Vlaanderen en Zuid-Nederland. Bij een dries vindt men huizen rondom een centraal middenplein, dat meestal een driehoekige vorm heeft. Dit middenplein deed in de middeleeuwen dienst als gemeenschappelijke weide (meent) voor het vee en als plaats waar men mocht planten, dus men mocht er niet op bouwen. Bij een dries was ook vaak een drinkpoel aanwezig.

In de folklore werd bij de etagelinde of knotlinde bovenin door het bruidspaar gedanst, een etage lager door de familie en op de begane grond door de gasten. Meestal werd er een vlag in de top van de boom gestoken. Hiervoor werden er kleine dansvloeren aangelegd die steunden op de geknotte takken van de linde. In Spaubeek is nog zo'n fraai exemplaar te bewonderen.

Natuur

De dorpen Genhout en Schimmert liggen op een 'hoogvlakte', een vrij vlak hooggelegen plateau. De kernen Hobbelrade, Hoeve en Spaubeek liggen in een dal van het Hoogbeeksken en verscheidene vloedgraven. Op de overgang tussen plateau en dal is een helling. Door de oppervlakkige afstroming

(run-off) werd vroeger de vruchtbare löss van het plateau naar het dal gespoeld. Om dit te voorkomen werden door de boeren, op de steilste hellingen, stroken grond onbebouwd gelaten. Op deze stroken ontwikkelde zich een vegetatie, die het afvloeien van de löss voorkwam. Hieruit ontstond een houtwal, een 'graaf' (het toponiem Op de Graaf) of een zogenaamde 'graft'. Het merendeel van de graften is verdwenen door ruilverkavelingen of opruimingswoede. Typisch voor deze graften is de sleedoorn, het zogenaamde sleedoornstruweel. We kunnen de aanwezige bossen verdelen in 'quercetalia-bossen', dat wil zeggen eikenbossen en 'fagetalia-bossen', de beukenbossen. De

quercetalia-bossen groeien op arme grond en de fagetalia-bossen op rijke grond. Elk van beide soorten bossen herbergt een aantal plantensoorten, die wel voorkomen in alle bossen van dit type, maar niet in de bossen van het andere type. Een ander duidelijk verschil is de bodembedekking, die bij een quercetaliabos (Vrouwenbos) bestaat uit mossen en varens en bij een fagetaliabos (Diependaal) uit bloeiende planten, zoals Gevlekte aronskelk, Sleutelbloem, Daslook, Bosanemoon, Speenkruid, Gele dovenetel, Bosviooltje, Maartsviooltje, Witte klaverzuring, Salomonszegel, Vogelmelk. Daarnaast Vingerhoedskruid, Maagdenpalm en Valse salie op de meest droge stukken, Lelietje van dalen, Dalkruid en Wilgenroosje op de zanderige vochtige stukken en Ereprijs, Moerasspirea, Breed parige en Verspreid parige Goudveil, Waterkers, Watereppe en Dotterbloem in het moeras. In het olmen-essenbos rondom de Oude Kerk, staan een vijftal huizen. In het voorjaar groeien er voorjaarsbloeiërs als Gewoon speenkruid, Muskuskruid, Klimopereprijs, Gevlekte aronskelk, Daslook en Slanke sleutelbloem. In april vliegen hier het Oranjetipje, het Klein geaderd witje en het Boomblauwtje. Waar het Hoogbeekskan in de Geleenbeek uitmondt vinden we in het voorjaar het Groot Hoefblad, Beekpungel en Reuzenpaardenstaart.

Pepelsberg

Sint-Jansmolen gezien vanaf de Pepelsberg (foto auteur).

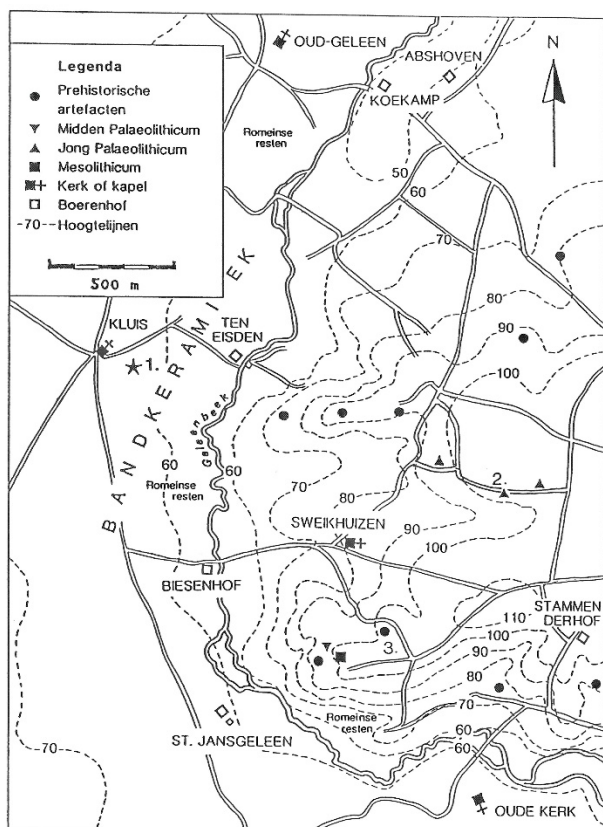
In de buurt van het voormalige kasteel Sint-Jansgeleen komen we via het Beuke(n)boomsvoetpad bij de Pepelsberg (ook wel Pepersberg of Piepersberg geheten). *Pepel* is de benaming voor *vlinder* in het Limburgs. Wellicht kunnen we spreken van een *vlinderberg* of beter gezegd 'het bezit van de familie Pepels.'

Het is een kaap grenzend aan de plateaurand boven het Geleenbeekdal. Een erosierest van het middenterras. Hier zijn in de jaren 70 (van de vorige eeuw) op diverse plaatsen archeologisch vondsten gedaan die wijzen op

bewoning in het Stenen Tijdperk. Het gaat om resten bewerkt vuursteen en aardewerkscherven. Om deze reden werd dit gebied eind jaren tachtig onder de Monumentenwet geplaatst. Gezien de zeer grote hoeveelheid vuurstenen werktuigen is sprake van jachtactiviteiten over een lange periode.

Het gebied gaat nu weliswaar schuil achter bomen, maar in het verleden kon men vanaf deze plateaurand uitkijken over het dal van de Geleenbeek. Jagers uit het Stenen Tijdperk wonnen en bewerkten hier vuurstenen voor de jacht en het bewerken van vachten.

Aangenomen wordt dat hier een kamp van deze rendierjagers is geweest. In het Maasdal zijn soortgelijke prehistorische locaties te vinden in Mesch en Eyserheide.

Hoofs et. al. (2009)

Bandkeramiek

Zo'n 7.000 jaar geleden vond in West-Europa één van de grootste revoluties ooit plaats: mensen gingen op één plek wonen, ze bouwden huizen, hielden vee en bewerkten hun akkers. Kortom: ze werden boer.

Voor die tijd leefde alle mensen als jager-verzamelaars: ze trokken constant rond op zoek naar voedsel.

Sommigen bleven dat nog doen, duizenden jaren lang zelfs. Maar uiteindelijk bleek het boerenleven toch de meest aantrekkelijke keus.

Archeologen vinden tegenwoordig zowel sporen van die boerderijen als allerlei andere vondsten, met name aardewerk. Dat is zo typisch dat het de naam is geworden voor hun hele cultuur: de Bandkeramiek.

Kijkend vanaf de Rembrandt/Potterstraat richting kasteel Sint-Jansgeleen moeten we concluderen dat er een komvormige laagte is te zien. Hier zijn band keramische vondsten gedaan. Het gebied staat daarom ook bekend als nederzetting Looiwinkel Spaubeek/Neerbeek, met vindplaatsen bij de Potterstraat en Spaubeekerstraat. De vondsten zijn afkomstig uit het vroeg Neolithicum, te weten: Lineaire Bandkeramiek en uit het Mesolithicum. Het terrein heeft een hoge archeologische waarde. Tijdens nader onderzoek werden grote hoeveelheden vuursteen aangetroffen.

De komvormige laagte (hutkom) duidt vermoedelijk op de aanwezigheid van een bandkeramisch dorp. Dit dorp is nog niet opgegraven.

Scherven en vuursteen hebben lange tijd de basis gevormd waarop de studie van het prehistorische deel van ons verleden was gebaseerd. De naam *Bandkeramik* stamt uit deze periode. Ze werd aan het eind van de vorige eeuw in Duitsland voor het eerst gebruikt. Zo kon men onderscheid maken tussen aardewerk dat met ingekraste banden was versierd en bijvoorbeeld *Schnurkeramik*, waarop indrukken van een touw waren aangebracht. Men was ervan overtuigd dat Bandkeramiek oud was. Naarmate het onderzoek vorderde groeide de ouderdom van ruim 2.000 tot bijna 7.500 jaar.

Op meerdere punten werden kleine opgravingen uitgevoerd waardoor steeds meer groepen woonkuilen bekend werden. In 1940 werden alle gegevens samengevat door de heren Beckers, de bekende amateurarcheologen uit Beek.

Ook in ons land bleken de Bandkeramiekers de vruchtbare lössgronden te hebben opgezocht, terwijl ze een duidelijke voorkeur hadden voor de vlakke delen van dat landschap: bijna alle vindplaatsen werden ontdekt op het driehoekige plateau tussen Sittard, Stein en Beek.

Archeologen zien de band keramische cultuur in Nederland uitdrukkelijk als stroming binnen een groep neolithische volkeren. Er wordt weliswaar gesproken van 'het band keramische volk', maar de huidige archeologen gaan ervan uit dat er meerdere volksstammen met hun eigen technologische verfijningen geleefd hebben.

Deze cultuur behoort tot de oudste landbouwculturen in Midden- en West-Europa.

Kenmerkend zijn de langhuizen (ca. 5-8 bij 20-40 meter) met 5 rijen houten posten, meestal noordwest-zuidoost georiënteerd, waarbij het noordoostelijke deel door middel van extra palen versterkt is en mogelijkerwijze door een gevlochten scherm van het zuidoostelijke gedeelte gescheiden was. Waarschijnlijk deed een gedeelte dienst als stal en een gedeelte als woonruimte. De wanden waren waarschijnlijk gemaakt van met leem dichtgesmeerd vlechtwerk, het dak van stro, riet of boomschors.

De huizen stonden meestal apart, soms in groepjes van twee of drie.

Vroeger werden grotere aantallen genoemd, maar dit bleek op een misvatting te berusten. Sporen van verschillende langhuizen bleken, nadat ze gedateerd waren, van verschillende datum te zijn en laten een opeenvolging van herbouwingen zien, die nodig waren aangezien de houten bouwsels aan rotting onderhevig waren.

Een bijzondere categorie van vondsten zijn de weinige waterputten die uit de bandkeramiek bekend zijn. Deze constructies zijn door de ligging onder de grondwaterspiegel de enige plek waar hout en organische vondsten bewaard zijn gebleven. Uit de houten beschoeiingen blijkt dat het met stenen dissels mogelijk was ook gecompliceerde houtverbindingen te maken.

Het in Nederland aangetroffen keramiek is vrijwel altijd gebakken uit leemaarde (löss) uit de diepere, maagdelijke leemlagen. De zo ontstane kuilen werden later weer opgevuld met slachtafval, potscherven, houtskoolresten en plantaardig afvalmateriaal.

Romeinen

Oude Retraitehuis.

Nieuw Retraitehuis.

Na de Eburonen (Kelten) waren er ook de Romeinen aanwezig in en nabij de Moorheide.

Hiervan getuigen vele vondsten gedaan tijdens de bouw vóór en herbouw ná de Tweede Wereldoorlog van het voormalige Retraitehuis op de Moorheide. Een voormalig klooster van de paters Jezuïeten (St.-Ignatius). We mogen gerust aannemen dat tegen de zonnige zuidflank van de heuvels, er in de tweede eeuw op of bij de Moorheide een Romeinse villa heeft gestaan. Tijdens de Germaanse invasie werden nog in diezelfde eeuw praktisch alle Romeinse villa's verwoest.

Bij de bouw van het Retraitehuis op de Moorheide in 1923 is namelijk een Romeinse begraafplaats blootgelegd. Bij het graven werden gave Romeinse voorwerpen gevonden, potten en pannen maar ook dakpannen. Die voorwerpen zijn in 1942 verloren gegaan. In de nacht van 5 op 6 oktober van dat jaar werd namelijk het huis per vergissing gebombardeerd door Engelse vliegtuigen. Bij de herbouw in 1944, zijn weer verschillende belangrijke vondsten gedaan, zoals scherven en een met lauweren gekroond borstbeeld en een munt met de volgende inscripties: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AUG. Daaruit kon men afleiden dat die munt geslagen was tijdens de regering van keizer Trajanus die in 117 na Chr. stierf. De gebruiksvoorwerpen, de grafvondsten en de dakpannen wijzen erop dat er dichtbij Romeinen moeten hebben

gewoond. De Romeinen bouwden hun villa's bij voorkeur bij stromend water en tegen de zonnige zuidflank van heuvels. Deze plek voldoet aan die voorwaarden.

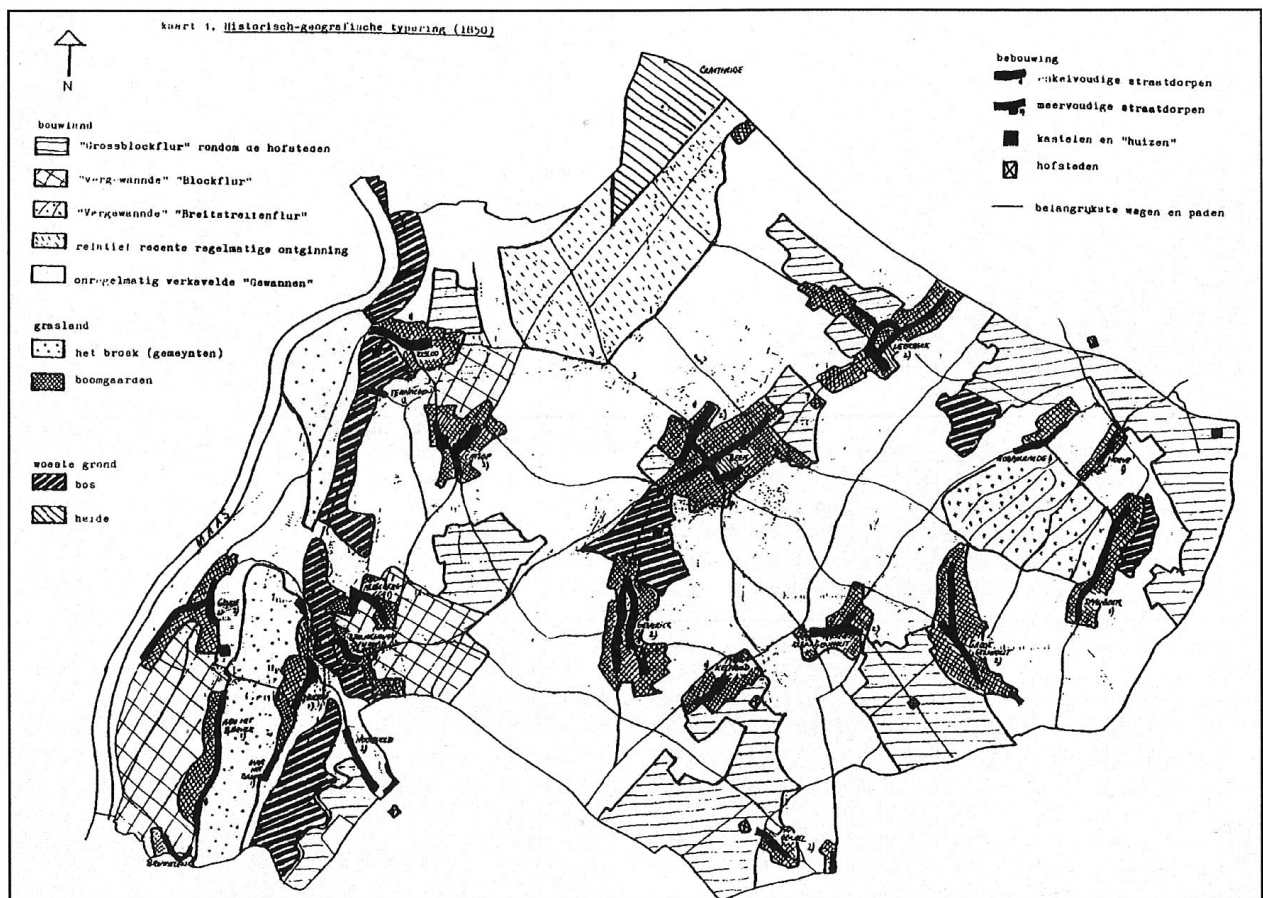

Romeinse vondsten op de Moorheide (Pijls).

Een villa op het platteland heette bij de Romeinen een villa rustica. Bij een villa rustica behoorden landerijen die bewerkt werden door slaven of pachters. De villa bestond uit gebouwen en vertrekken die bestemd waren voor landbouw en nijverheid. Er waren slavenverblijven, stallen, silo's, schuren, maalinrichtingen, wijn- en olijfpersen. Werktuigen en gebruiksvoorwerpen werden op het terrein van de villa vervaardigd. Er was dan bijvoorbeeld een schoenmakerij, een smederij en een pottenbakkerij. De villa leverde producten voor de markt, voornamelijk olie, wijn en fruit. Men hield zich ook bezig met het kweken van vis, het fokken van paarden, gevogelte en vee. De villa was een agrarisch bedrijf met een hoofdgebouw en een stelsel van gebouwen er omheen.

Een andere locatie van een Romeinse nederzetting is Dorpstraat 13. Bij verbreding van de weg, lopend door Spaubeek naar Schimmert, werden door de heren Beckers & Beckers reeds meerdere malen archeologische plekken aangewezen, waardoor de aandacht gevestigd werd op een zwarte plek in het talud van de bovengenoemde weg. In de buurt lagen verschillende Romeinse panfragmenten en andere Romeinse cultuurresten. Uit de wand werden enige scherven gehaald, o.a. de hals van een pijpenaarden kannetje, fragmenten van een zwarte urn, een stuk van een vijzel. De zwarte brandlaag en de weinige aardewerkfragmenten zeggen ons dat ook deze villa aan het eind van de 2^e of bij het begin van de 3^e eeuw door brand vernield is.

Breitstreifenflur

Historisch geografische kartering (1850), Centraal plateau.

In de buurt van Spaubeek kwam namelijk een rudimentaire ontginningsvorm voor: de Breitstreifenflur, in het Nederlands: brede strokenverkaveling. Er was sprake van ontginning volgens 'ontginningsassen' en kwam vooral voor op het plateau van Margraten en het plateau van Doenrade. De brede strokenverkaveling bij Spaubeek was de enige plaats op het Centraal plateau waar parallel lopende kernen: Hobbelrade, Hoeve en Spaubeek (Dorpstraat) waar deze vorm van ontginning en verkaveling

voorkwam. Anneliese Krenzlin meende met haar analyse van de ontginningsgeschiedenis, de zogenaamde '*Rückschreibungsmethode*', te kunnen aantonen dat brede strokenverkaveling de voorvormen zouden zijn van de gewandverkaveling ('*Gewannflur*'). De oorspronkelijke brede strokenverkaveling zou volgens haar dateren uit de Karolingische tijd en de vroege middeleeuwen.

Er werden nederzettingen gesticht, Hobbelrade en Hoeve volgens een boshoevenverkaveling ('*Waldhufenverkaveling*'). Dit is een strokenverkaveling met bewoning op de kavels. Op iedere kavel werd (aan het eind van de kavel of aan een weg of waterloop die de kavels kruiste) een boerderij (Waldhufe of boshoeve) gesticht. Op deze wijze ontstond een lijnvormige bebouwing. Men duidt dit type nederzetting meestal aan met de naam 'Waldhufen'. Deze manier van grond verdelen komt speciaal voor in die gebieden waar grondsoort en de hoogteligging sterk wisselen.

De oudste vorm van 'Hoeve' is namelijk 'Huven' (eerste vermelding, 1272). Een boshoevennederzetting betekende het rooien van bos haaks op de weg in langwerpige ontgonnen percelen met bebouwing. Bij de verdeling van een nieuw te ontginnen gebied leidde de eenvoudigste procedure tot een verdeling in stroken, omdat dan maar langs één as een verdeling hoefde te

worden uitgezet. Deze ontginningen liepen vaak door tot in het dal waar een vloedgraaf stroomde.

Ontginningsassen te Spaubeek

Zie ook de Hoevervloedgraaf (nu bijna in zijn geheel overkluisd) met als zijtakken de Kleinveldjens- en de Hobbelradervloedgraaf, die dienen te zorgen voor water in de grachten van Sint-Jansgeleen. Een andere naam voor Hoevervloedgraaf is Sint-Jansbeek.

Een ander afwateringsysteem treffen we aan rond het Hoogbeekskan met als zijtakken de Pluymendaals-, de

Natlander- en de Dijkervloedgraaf afwaterend op de Geleenbeek. Vroeger liep de Dijkervloedgraaf door tot aan de Oude Kerk. De nederzettingen zelf lagen op de ruggen van deze vloedgraven.

Een in taartvormige toelopende zijstraat van Hoeve heet 'Wiegelrade'. Het achtervoegsel -rade duidt erop dat deze boshoeven-nederzetting uitgegroeid is tot een rade-nederzetting. Dit geldt dus ook voor Hoeve. Hierna verwijst wellicht de nederzettingsnaam Wiegelrade.

Cultuurhistorie Spaubeek e.o.